

Imréné Sarkadi Ágnes - Kálmos Borbála

Ajánlások diszlexiás nyelvtanulók tanításához

MTA TTK KPI, DysTEFL projekt

A diszlexia az egyik leggyakrabban előforduló tanulási különbség, mégis nyelvtanárként gyakran érezhetjük, hogy nincsenek meg a megfelelő ismereteink, módszereink a diszlexiás tanulók tanításához. Valóban, az idegennyelv tanulás komoly kihívás a diszlexiás diákok és a tanáraik számára egyaránt, de korántsem lehetetlen! Sok tanulmány támasztja alá, hogy megfelelő módszerekkel a diszlexiás tanulók is érhetnek el sikereket a nyelvtanulásban, illetve a használható nyelvtudás megszerzése nem irreális cél számukra. Ebben próbálunk az alábbi ötletekkel segítséget nyújtani és arra biztatunk minden tanárt, diákot és szülőt, hogy ne adják fel, kísérletezzenek! Az alábbi ötletek segítségével reméljük, megtalálják a módját, hogy a nyelvtanulás élvezetesebb, eredményesebb legyen.

1. A nyelvtanulás sok **memorizálást** igényel, ami nagy kihívás a diszlexiás tanulók számára. Minél több módon támogassuk a tanulót ebben, segítsünk neki megtalálni a leghatékonyabb módját a memorizálásnak!
 - Minél több **érzékszerven** keresztül érkezzenek az információk (multiszenzoros tanítás)! Annál hatékonyabban jegyzünk meg dolgokat minél több csatornán érkezik ugyanaz az információ: magolás helyett a tanulók lássák, hallják és mozgással kísérik a tanulandókat, amikor csak lehet.
 - A szókétyák jó eszközök erre, ha mindig hangosan használjuk őket. A tanuló mindig olvassa fel a magyar vagy az angol kifejezést és mondja a másik nyelven mielőtt megfordítja.
 - A szókétyákkal sokféle játékot lehet játszani (pl. memory), illetve a nyelvtan gyakorlására is használhatók pl. a szórend vagy a kérdésalkotás gyakorlására.
 - A Quizlet kitűnő online eszköz digitális szókétyák készítésére: <http://quizlet.com/>
 - Készítsünk audio-szólistát diktafon, okostelefon, vagy felolvasóprogram segítségével. Olvasmányok hangfájllá alakításához is használhatjuk az utóbbiakat: <http://www.robobrainle.org/>
<http://text-to-speech.imtranslator.net/>
 - Segít a diáknak a nehéz szavak helyesírásának elsajátításában, ha a problémás szót, vagy a szó problémás részét az ujjával leírja a levegőbe vagy a padra miközben kimondja.
 - Az interaktív tábla és egyéb technikai eszközök általában elősegítik a multiszenzoros gyakorlást.

- Segítsünk a tanulóknak meghatározni milyen a tanulási stílusuk: vizuális, auditív vagy kinezetikus (mozgásos)? Így tudjuk meg mely tanulási módszerek a leghatékonyabbak számukra.
<http://www.diszlexia.hu/modalitas.doc>
 - Használjunk színeket a különböző mondatrészek jelölésére! A színek megkönnyítik a sorozatokban az elemek sorrendjének a megjegyzését.
 - A képeket is sokféleképpen bevonhatjuk a tanulásba. Illusztrálják a diákok a szótári szavakat, vagy akár nyelvtani elemek megjegyzéséhez is használhatunk képeket. Ha nem tudunk jól rajzolni, az interneten fellelhető képeknek, a tankönyvi illusztrációknak is jó hasznát vehetjük.
 - Jó technika még a vizualizáció. Az új szavakat ne csak a magyar jelentéshez kössük, hanem ösztönözzük a diákokat, hogy csukják be a szemüket, képzeljék el az adott dolgot és így mondják ki az angol szót.
 - Az áttekintő táblázatok az igeidőről, mondatstruktúráról, vagy más szerkezetekről is jó szolgálatot tesznek.
 - Használjunk emlékezőt segítő technikákat! Egy-egy szóhoz vagy nyelvtani szerkezethez társítsunk mozdulatot (push-pull [tolni-húzni]: toló-húzó mozdulat társítása) vagy jegyezzük meg olyan magyar/angol szóról, amit már ismerünk (desk [pad]- deszka: A pad deszkából van.). A reklámok, ismert idegennyelvű szlogenek, dalszöveg idézetek is hasznosak lehetnek erre a célra (uncle [nagybácsi]- Uncle Ben's).
 - A hasonló szavakat és szerkezeteket könnyen összekeverik a diszlexiás tanulók. Lehetőség szerint tanítsuk egymástól távol őket, vagy kapcsoljunk hozzájuk memóriamankót (lásd előző pont).
2. Közelítsünk az egésztől a részletek felé és ne a részletektől az egész felé (holisztikus látásmód)!
- Az egyes témakörök vagy nyelvtani szerkezetek tanításakor fontos a háttér elmagyarázása, a már meglévő tudásra való építés. Például egy igeidő tanítása előtt érdemes elmagyarázni, hogy milyen igeidők vannak, miért van ennyi, miket fejeznek ki velük, stb.
 - A nyelvi készségeket is jó ötlet nem egymástól elválasztva, hanem egymásra épülve tanítani. Például egy olvasmányból megtaníthatjuk a szavakat, illetve kerestethetünk olyan mondatokat benne, amelyek a nemrég tanult nyelvtani szerkezeteket példázzák. Aztán a diákok írhatnak róla rövid összefoglalót, amit aztán saját szavaikkal el kell mondaniuk.
 - Az új anyagrészeknél foglaljuk össze először röviden miről lesz szó és ez hogyan kapcsolódik az eddig tanultakhoz.
 - Az olvasott vagy hallott szövegértés feladatoknál ösztönözzük arra a tanulót, hogy a bevezető, a képek vagy akár a feladat kérdései alapján először próbálja meg megérteni mi a lényege a szövegnek és csak utána kezdjen bele a feladatba.
 - Segítik az egészséges gondolkodást az áttekintő táblázatok vagy a gondolattérképek. Utóbbiakról bővebben:
<http://www.diszlexia.hu/mindmaptani.pdf>

3. Lépésről lépésre haladás

- Óratervezéskor bontsuk minél kisebb lépésekre a tanulási folyamatot, ezáltal olyan stádiumokat is beiktatva, amelyeket esetleg egyébként átugornánk. A „jó” tanulók át tudják hidalni ezeket a lépéseket, de ez nem mindenre igaz. Például az igeidő párok tanításakor először ne egyszerre várjuk el, hogy a tanuló megértse a mondatot, eldöntse melyik igeidő kell bele és át is alakítsa az igét. Bontsuk ezt a folyamatot kisebb lépésekre: először csak az igeidők alakját gyakoroljuk, utána magyar mondatoknál próbálják eldönteni a diákok, hogy ha idegen nyelven lenne, melyiket kellene használni, és csak ezután vonjuk össze a kettőt.
- Az olvasás vagy hallott szövegértés feladatoknál ne ugorjuk át a szöveg szavainak megtanítását, a téma bevezetését, a feladat értelmezését, vagy a tartalomról való spekulálást. Ezek mind fontos részei a tanulásnak, akárcsak a feladatot kísérő, ismétlést vagy mélyebb feldolgozást igénylő feladatok.
- Ugyanígy a beszédnél is készítsük elő a szókincset, a szükséges fordulatokat. Kezdetben a diákok hadd nézhessék a témához kötődő új szavakat szókérdőíveken vagy a témához kapcsolódó gondolatterképen.
- A szótanuláskor ne ugorjunk azonnal a szótárba másolásról a dolgozatírásra. Főleg kezdetben iktassunk be az órára sokféle gyakorlást, majd ösztönözzük a tanulót, hogy otthon is így gyakoroljon.

4. **Magyarázataink**, főleg nyelvtani anyagrészeknél, legyenek egyértelműek és világosak! A diszlexiások nem mindig tudják a példamondatokból kikövetkeztetni a szabályokat. Még ha így is kezdünk, végül mindenképp mondjuk el a szabályokat, akár anyanyelven vagy ahhoz hasonlítva.

5. Ha mi készítünk saját anyagot a diákoknak, figyeljünk az alábbi formázási szempontokra: használjunk egyszerű betűtípust (pl. Calibri vagy Arial), legyen a betűméret és a sortávolság kellő nagyságú, balra igazítsuk a szöveget (ne sorkizártra). És végül: van diszlexiás, akit zavar a fekete-fehér kontraszt, ezért nyomtassunk halványsárga lapra, vagy ha erre nincs lehetőségünk használjunk színes fóliát és csúsztassuk ebbe a lapot.

6. A **differenciálás** különösen akkor fontos, ha csak pár diszlexiás tanuló van a csoportunkban. Bár a fent említett módszerek a nem-diszlexiásoknak is hatékonyabbá és élvezetesebbé tehetik a nyelvtanulást, a diszlexiások így is lassabbak lesznek társaiknál.

- Hozzunk létre tanulópárokat, ha van olyan diák, akivel diszlexiás tanulónk jónak van és tud vele együtt dolgozni.
- Ha lassabb a diák, akkor jelezzük neki diszkrétan, hogy melyik feladatot hagyhatja ki a feladatlapon.
- Ugyanahhoz a tananyaghoz adhatunk különböző szintű feladatokat, amit aztán minden diák, pár vagy csoport a saját szintjén tud megoldani. Például ha a feladat az, hogy egy képsorozat alapján írjanak történetet a tanulók, a

lassabbak írjanak csak egy-egy mondatot mindegyik képről, míg a haladóbb tanulók egy bekezdésnyi, összefüggő történetet írhatnak.

7. A technikai és egyéb eszközöket is érdemes bevonni a tanulásba. Ezek általában multiszenzorosak és lehetőséget adnak az egyéni tempóban való gyakorlásra.
 - Az okostelefon használható diktafonként, a Quizlet programmal szótanulásra, vagy lefényképezni a táblaképet – így biztos nem másolja le rosszul a diák a szavakat a tábláról.
 - A laptop megoldja a nehezen olvasható kézírás problémáit és lehetőséget ad a helyesírás-ellenőrző program használatának gyakorlására, ami fontos készség a való életben a diszlexiásoknak.
 - Egyszerű segédeszköz még a sorvezető, így a diák nem téved el olvasás közben

8. Számonkérés

- Vegyük figyelembe a felmentéseket. Ha a diáknak felmentése van a helyesírás értékelése alól, ne aggódjunk. Ha nem stresszeljük be rajta a diákot, hosszú távon javulhat a helyesírásuk felmentés mellett is. A kiejtést viszont gyakoroltassuk és kérjük számon, mert különben a diák nem tudja majd megértetni magát.
 - A tanításhoz használt módszereket – pl. a szókártyákat vagy a gondolattérképeket – használhatjuk számonkéréskor is.
 - A dolgozatoknál többféle módon is biztosíthatunk plusz időt. Ismét lehet kevesebb feladatot adni a diszlexiás tanulónak, vagy először neki osszuk ki és tőle vegyük el utoljára.
 - Állítsuk össze úgy a dolgozatot, hogy legyen benne olyan feladat, ami a tanuló erősségeire hagyatkozik.
 - A fokozatosság elvét követve, kezdetben jó, ha feleléskor használhat a diák bizonyos segédeszközöket. Például egy történet elmondásakor használhassa a szókártyákat vagy a gondolattérképet!
 - Honoráljuk jeggyel a tanulási folyamat egyéb stádiumait is, ne csak a dolgozatot. Pl. a szókártyák, a gondolattérképek elkészítését, vagy írásos feladathoz vázlat készítését.
9. A kevesebb több. Ha úgy érezzük, hogy viszonylag lassabban haladunk a tanulókkal, ha figyelembe vesszük a felsorolt szempontokat, jusson eszünkbe, hogy az alapos tudás nem az anyag mennyiségén, hanem a feldolgozás mélységén múlik.

Ajánlott irodalom:

Gyarmathy, É. (2007): *Diszlexia. A specifikus tanítási zavar*. Lélekben Otthon Kiadó, Budapest.

Kontráné Hegybíró, E., Dóczy-Vámos, G., és Kálmos, B. (2012): *Diszlexiával angolul – Gyakorlati útmutató tanároknak*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Tánczos, J. (2007): *Nyelvtanulás és diszlexia. Módszerek a tanulási zavarral küszködő tanulók idegennyelv-oktatásához*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen.

Ajánlott weboldalak:

DysTEFL (ingyenes online továbbképzés nyelvtanároknak): <http://dystefl.eu>

Esélyegyenlőség a nyelvtanulásban kutatócsoport weboldala: <http://esely.elte.hu>

Diszkurzus (Imréné Sarkadi Ágnes Ning csoportja): <http://diszkurzus.ning.com>

Magyar Diszlexia Oldalak (Gyarmathy Éva weboldala): <http://www.diszlexia.hu/>

iSHEDS (EU-s projekt a diszlexiásokért a felsőoktatásban): <http://www.isheds.eu/>

A fenti ajánlások a DysTEFL projekt keretben készültek.

Buszlai Éva és Orbán Irén

Diszlexiás hallgatók nyelvi képzése, és a mentorálás tapasztalatai a Nyíregyházi Főiskolán a 2013/2014. tanévben

A „Nyelvtudás” Idegen nyelvi képzési rendszer fejlesztése a Nyíregyházi Főiskolán 2013-2014” című TÁMOP-4.1.2.D-12/1/KONV-2012-0019 sz. projekt keretében a Nyíregyházi Főiskola Szaknyelvi és Idegen Nyelvi Kommunikációs Központja (SZIKK) több általános nyelvi kurzus mellett lehetőséget kapott speciális igényű, elsősorban diszlexiás, hallgatók nyelvi képzésére. A képzés 150 órás, a PILOT kurzus jelenleg is fut, a harmadik modul közepén tartunk. A hallgatóknak lehetőségük van 90 perces mentorálásra is. Két oktató tart angol nyelvi órákat, Buszlai Éva és Orbán Irén. Előadásunkban az előkészületeket és az első 120 óra tapasztalatait összegeztük.

A kurzus előkészítése:

2013 tavaszán Göncziné dr. Szabó Terézia a Hallgatói Szolgáltató Központ - Esélyegyenlőségi Csoport irodavezetője több ízben tartott előadást és vezetett workshop-ot, amelyek során képet alkothattunk a tanulási nehézségekről (diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, stb), valamint a hallgatók tanulmányi háttéréről, tanulási nehézségeikről.

Ezt követte Imréné Sarkadi Ágnes és Kálmos Borbála előadása a diszlexiás nyelvtanulók tanulási nehézségeiről, és a (nyelv) tanulást segítő módszerekről. Az előadást követő workshop keretében további beszámolókat hallottunk saját tapasztalataikról, a problémákról és azokról a lehetséges megoldásokról, amelyeket sikeresen alkalmaztak. Az előadás és workshop mellett, hasznos linkekkel, web oldalakkal láttak el bennünket, amelyek segítséget nyújtottak munkánk során.

A kurzus indítása

Az első 60 órás modul 2013 szeptemberében indítottuk 2x2 óra bontásban. A csoport létszáma 12 fő volt. A hallgatók toborzásában Göncziné dr. Szabó Terézia és csapata vállalta a fő szerepet. A hallgatóknak bemeneti tesztet kellett írniuk, illetve az írásbeli vizsga alól felmentett hallgatóknak szóbeli vizsga lehetőséget biztosítottunk. Tapasztalatunk az volt, hogy a felmentettek közül többen vállalták az írásbeli tesztet is. Az eredmények értékelése során egyértelművé vált a szintbeli különbség, ezért úgy döntöttünk, hogy kezdő könyvvel indulunk el és vállaljuk a differenciált oktatást, amennyiben szükséges. A tankönyv, amelyet használunk Imréné Sarkadi Ágnes és Kálmos Borbála javaslatára a New English File Elementary. Nagyon jó választásnak bizonyult, eredményesen tudjuk használni. A kurzus során differenciált oktatásra alkalmanként volt szükség, mivel az angol nyelvi tanulmányaikban előrébb járó hallgatók is örültek, hogy tudásukat felfrissíthetik, illetve az esetleges hiányosságokat pótolni tudják. Az első órákon személyes beszélgetésekre került sor, amelyek célja a tanulók angol nyelvtanulási hátterének feltérképezése volt, illetve azoknak a problémáknak a felmérése, amelyekkel küzdenek. Ezek a nehézségek megegyeztek azokkal, amelyekre Göncziné dr. Szabó Terézia, Imréné Sarkadi Ágnes és Kálmos Borbála már korábban felhívták a figyelmünket (hang-betű megfeleltetés, olvasás, helyesírás, sorrendiség, nyelvtan, szókincs, szóbeli/írásbeli kommunikáció, vizuális információ feldolgozása, írott szövegben való tájékozódás, szótárból tanulás, lassabb információ feldolgozás, hallás utáni szövegértés). Ezekkel a problémákkal a legelső órákon, és azóta is, folyamatosan szembesülünk.

Problémás területek:

Az általunk megtapasztalt problémák a következők voltak az első modul során:

- rövid távú memória (gondot okozott a szavak, kifejezések bevéssése már a rövid távú memóriába is)
- szótanulás, a szavak bevéssése a hosszú távú memóriába, majd azok előhívása és produktív felhasználása
- nyelvtan (mondatok összeállítása, igealakok, szórend)
- motivációvesztés a sorozatos hozott kudarcélmények hatására
- kiejtés problémák, olykor felismerhetetlen szavakat eredményező szóképzés (nagy részük helytelenül elsajátított hozott kiejtés)
- az otthoni önálló készülés hiánya
- hallott és olvasott szövegértési problémák

Erősségek:

A hallgatók kiemelkedő vizuális képességei, a kontextus kiváló használata a szavak, nyelvi szerkezetek felidézése során segítették a megfelelő tanulási stílus kiválasztását és alkalmazását bátorító szakmai tanácsadásokat a hallgatók felé.

Megoldások:

Nagyon fontosnak tartottuk a kurzus indításakor, hogy ezeket a nyelvi órákat közvetlen hangulatban, pozitív légkörben tartsuk. Kulcsfontosságú szerepet játszott és a mai napig játszik a pozitív visszacsatolás, ugyanakkor reálisan kell értékelnünk a teljesítményüket. A humor, a nevetés ugyancsak hozzájárul ahhoz, hogy a hallgatók ne érezzék magukat feszélyezve az órákon. A türelem magától értetődően hatotta és hatja át a hallgatókkal való közös munkánkat.

A kiemelkedő vizuális képességek indokoltá tették a multiszenzoros módszerek használatát. Nyelvtanárként már a főiskolán, egyetemen megtanultuk, hogy minél több érzékszervet kapcsolunk be egyidejűleg a tanulási folyamatba, annál nagyobb az esélyünk a sikerre. Ez különösen fontos a diszlexiás nyelvet tanulók esetében. Alkalmaztunk szókérdőíveket, képeket, ebből a szempontból a könyv nagyon nagy segítség volt, rengeteg vizuális anyaggal, de hoztunk be saját képeket és posztereket is. Maximálisan élünk a tankönyv hangyaga és híres dalok kínálta lehetőségekkel. A gondolatértékek folyamatos közös készítése és használata segítette a diákokat az adott téma szókinccsének, valamint a tanulmányozott nyelvtan rendszerbe foglalásában és átlátásában.

A bevésés és az előhívás elősegítése komoly feladat volt, amely során lassan és fokozatosan haladtunk előre és az órák állandó része volt és a mai napig is az a folyamatos ismétlés. Nagyon sokat ismételtünk, újra és újra visszamentünk a korábban tanult nyelvi szerkezetekhez, a szókinccset játékos formában gyakoroltuk, nagyon sok volt a kiejtés fejlesztését elősegítő drillezés minden formában (egyéni ismétlés, kórusban ismétlés, a tankönyv nyújtotta minden lehetőség felhasználása a kiejtés tökéletesítésére). Dalok hallgatása, mondókák, nyelvtörök használata a kiejtés fejlesztésén túl egy extra szint vitt az órákba.

Imréné Sarkadi Ágnes és Kálmos Borbála felhívta a figyelmünket arra, hogy túl sok szó elsajátítását kérni lehetetlen vállalkozás, és igyekeztünk megfogadni a max 12 szó/szöveg tanácsot.

Fontosnak tartottuk a metakognitív készségek fejlesztését, amelyeket a nyelvtani szabályok direkt magyarázatával, a forma elemzésével, a használat és jelentés drillezésével értünk el. Ezután a nyelvi szerkezet már automatikussá válik, ami egy sokkal hosszabb folyamat a speciális igényű hallgatók esetében, majd az automatizált nyelvi szerkezet kommunikációban használjuk kommunikatív feladatok segítségével.

Mind a szavakat, mind a nyelvi szerkezeteket kontextusban tanítottuk és próbáltuk drillezni, amely egyértelműen segíti a bevésést.

A hallott/olvasott szövegértés gyakorlása során a szövegfeldolgozás lépésről lépésre meg volt tervezve. A téma bevezetése során nagyon gyakran használtuk a „brainstorming” eszközét, hogy aktivizáljuk a már meglévő élményeiket, ismereteiket a témával kapcsolatban. Ezt követte az új, többnyire kulcsszavak prezentálása a szöveg olvasása/hallgatása előtt. A feladat ismertetése és értelmezése volt a következő lépés, hogy célja legyen az olvasásnak/hallgatásnak. Változatos szövegértést ellenőrző feladatokat alkalmaztunk, mind a szöveg lényegének megértésére, mind a részletek feldolgozásra.

Az otthoni önálló készülésre való motiválásban még komoly kihívások várnak ránk. Igazi megoldásra nem találtunk. A házi feladatot fokozott figyelemmel és alaposan készítettük elő, nem kértünk sokat, hogy ne érezzék már a mennyiség láttán is a feszültséget. Bátorítottuk hallgatóinkat, hogy mondják el, miért nem tudták megoldani a házi feladatot, de kitértek a válasz alól, vagy az időhiányra hivatkoztak.

Mérések tapasztalata

	Bemeneti mérés	Kurzusközi mérés	Záró mérés
2013. őszi	30 %	68 %	72 %
2014. tavaszi	71 %	72 %	82 %

A bemeneti tesztek egyértelműen jelezték a szintbeli különbségeket a hallgatók között. Voltak majdnem teljesen kezdők, álkezdők és az alapfokú szintet megközelítő hallgatók. Ezért indítottunk kezdő kurzust. A 12 hallgató közül 8-nak csak szóbeli nyelvvizsgát kell tennie, ezért valamivel nagyobb hangsúlyt fektettünk a beszédképességek fejlesztésére, igyekezve ezt nem a többi készség rovására megtenni. A kurzus közti és záró tesztek eredményei majdnem minden hallgató esetében javuló tendenciát mutatnak, ami jelzi számunkra, hogy a megoldások, amelyeket alkalmaztunk, elősegítették a kurzus sikerességét.

Érdekes élmény volt mindkét oktató számára, hogy azon hallgatók közül, akiknek csak szóbeli tesztet kellett megoldania, néhányan ragaszkodtak az írásbeli megmértetéshez is, amit sikeresen teljesítettek.

A kurzus eredményeként a szóbeli felmérések során megfigyelhető volt az igényesebb és pontosabb egyéni kifejezésmód. Egyértelműen tapasztaltuk minden hallgató esetében a szókincs gyarapodását és a nyelvtani ismeretek bővülését. A szóbeli megnyilvánulásokat kezdetben övező gátlásosság, elfogódottság a 60 órás kurzus végére szinte teljesen eltűnt. Egyetlen hallgató kérte, hogy a szóbeli számonkérésnél csak az oktatók legyenek jelen, amit természetesen tiszteletben tartottunk. Az idevezető út nem volt egyszerű. Ezt azonban a beszédképesség fejlesztő feladatok nagyban segítették, hiszen többnyire pár-vagy csoportmunkára épültek, így a hallgatók megtanultak együtt dolgozni, és nem „félni” a szóbeli megnyilvánulásuktól később már egész csoport előtt sem.

A hallott szövegértés terén súlyos hátrányokkal indult a csoport, a legegyszerűbb szöveget sem értették meg többen. Minden lehetőséget meg kellett ragadnunk a gyakorlásra. Alkalmanként többször is meghallgattunk egy angol nyelvű szöveget, valamint a negyedik hallgatás során szükséges volt a szöveg kiadása, amit a hallgatók így követni tudtak. A hallott szövegértést fejlesztő feladatot kiejtési gyakorlatok kísérték, hogy a későbbiekben sem a problémás hangok kiejtése, sem azok felismerése ne okozzon gondot. Bár érezhetően magabiztosabbak már hallgatóink egy-egy hallott szövegértés feladat megoldása előtt, de legalábbis a pánik már nem jellemző, az eredményeik is jobbak, de még nem megnyugtató.

Az olvasott szövegértés készségeket illetően viszont nagyon komoly fejlődést értünk el, a hallgatónk biztossággal alkalmazzák a különböző olvasási stratégiákat a feladatoknak megfelelően.

A kiejtés fejlesztése terén eredménynek könyveljük el, hogy gyakoroltuk és korrigáltuk azoknak a szavaknak a kiejtését, amelyeket rosszul tanultak meg. Nagyon nagy eredmény az is, hogy felébresztettük az igényt a szép, helyes kiejtésre.

Amin még dolgoznunk kell

Sikerként könyvelhetjük el a választékosabb és nyelvtanilag helyesebb kifejezőmódot mind írásban, mind szóban. A folytonos ismétlés és gyakorlás elősegítette a szavak és nyelvtani szerkezetek bevéését. Ugyanakkor elengedhetetlen a folyamatos ismétlés, az állandó visszacsatolás fenntartása. Ehhez olyan módszereket kell találnunk, amelyek még izgalmasabbá és élvezetesebbé teszik a nyelvtanulást.

A gazdagabb szókincs és a nyelvtani szerkezetek választékossága az olvasott szövegértési készségek fejlesztéséhez is hozzájárult, de van még tennivaló. Olyan olvasott szövegértési feladatokat kell még gyakoroltatnunk, amelyek először a globális értést célozzák, majd ezután kérdeznak rá a részletekre.

A hallott szöveg értése további fejlesztésre szorul, akár plusz feladatok, otthoni feladatok formájában is.

A kiejtésre még nagyobb gondot kell fordítani a továbbiakban.

Meg kell találnunk az otthoni önálló készülésre motiválás eszközeit. Ezt egyenlőre a saját, személyre szabott tanulási stílus kialakításában látjuk.

Jövőbeli feladatok

A jövőben fontosnak tartjuk a folytonosságot, a kurzus továbbvitelét. A tapasztalatok tükrében feladatunknak tekintjük a rendszeres otthoni munkára való motiválást, és a vizuális segédanyagok keresését, készítését. Szükségesnek látjuk a szakmódszertan további tanulmányozását, alkalmazását, konferenciák látogatását és a szakemberekkel való további kapcsolattartást.

Aradi Katalin

Hogyan segít a csoport a diszlexiás felnőttek sikeres nyelvtanulásában?

Előadásomban azt kívántam bemutatni, milyen többletet jelent, a csoportos nyelvtanulás a diszlexiás felnőttek számára, és hogyan teremthetjük meg hozzá a megfelelő környezetet.

Tapasztalataimat a budapesti Step by Step Nyelvtúdióban szereztem, amelynek alapítója vagyok. A Step by Step Nyelvtúdió 2008-ban kifejezetten azzal a céllal jött létre, hogy azoknak is lehetőséget kínáljon a nyelvtanulásra, akiknek ehhez más módszerekre és több időre van szükségük. Diákjaink között vannak olyanok, akik szakvéleménnyel rendelkeznek, de olyanokat is szívesen látunk, akikben csak felmerül a diszlexia vagy más tanulási zavar gyanúja. Angol és német nyelvet tanítunk felnőtt korosztálynak. Az oktatás kiscsoportos formában zajlik.

Miért nagyon fontos, hogy milyen tanítási-tanulási környezetet teremtünk a felnőtt diszlexiás nyelvtanulóknak?

Rosemary Scott angol pszichológus szerint „minden diszlexiásnak van valamilyen stresszhez köthető érzelmi zavara, nincs stresszmentes diszlexiás”. (Scott, 2004)

Azt állítja, leggyakrabban a Poszttraumás Stressz Szindróma (PTSD) jelei, illetve a mindennapi kellemetlenségek okozta stressz jelenik meg felnőtt diszlexiásoknál.

A **PTSD** olyan szorongásos állapot, amely egy traumatikus esemény után alakul ki. A poszttraumás stressz kiváltó oka valamilyen egyszer vagy többször átélt trauma, történjék az gyermekkorban, vagy az élet során bármikor. A PTSD jeleit mutató diszlexiás felnőttek sérüléseiket újra és újra átélik, ha olyasvalamivel találkoznak, ami fájdalmas iskolai emlékeiket idézi fel bennük. A tanulási környezet kialakításánál ezért fontos, hogyan rendezzük be a helyiséget, a tanulás színhelyét. A sorozatos traumát átélt diszlexiás felnőttek nagyon bizalmatlanok, gyakran szoronganak, attól félnek, valami rettenetes fog történni, úgy érzik, a világ nem biztonságos többé. Ezért a bizalomépítés, a biztonság megteremtése a diszlexiás diákokat tanító tanár egyik legfontosabb feladata.

A diszlexiával élő felnőttek életében a **mindennapi kellemetlenségek okozta stressz** is nagy szerepet játszik. Jóllehet ezek látszólag apró dolgok, kényelmetlenségek, ám egy diszlexiásnak megkeseríthetik az életét. Például rossz járműre száll, mert felcseréli a számokat, rosszkor érkezik valahova, mert nem ismeri jól az órát, vagy elveszíti személyes tárgyait.

A legnagyobb nehézség azonban, amellyel sok diszlexiás felnőttnek szembe kell néznie, nem az olvasással való küszködés, hanem az **elszigetelődés** (Scott, 2004).

A diszlexiás gyerekek és felnőttek nehezen tudnak beilleszkedni egy közösségbe, sokszor kilógnak, mivel gyakori megkülönböztetés éri őket. Az elszigetelődéshez több út vezethet. Az egyik a gyenge **verbális kommunikáció**. Az auditív információ feldolgozása náluk általában több időt vesz igénybe, ennek következtében a diszlexiások könnyen elveszíthetik a fonalat, nem tudják követni a beszélgetést, lassabban reagálnak egy kérdésre, ezért kevésbé tudnak részt venni egy társalgásban. A nyelvi akadályok gátolhatják a **szociális készségek** fejlődését, például az együttműködést, egymás segítségét. Mindezek hátráltathatják a baráti kapcsolatok kialakulását. Az elszigetelődéshez **lelki okok** is vezethetnek: alacsony önértékelés, a máság érzése, kirekesztettség érzés. Előfordulhat, hogy fejlesztés miatt, vagy azért, mert egy tárgyból felmentést kap, rendszeresen kiemelik az osztályból, ezzel is szeparálva a többségtől.

Milyen környezetre van szükség?

A diszlexiás felnőttek mögött számtalan tanulással kapcsolatos kudarcélmény áll. Az ismétlődő, sokszor átélt sérülés következménye az erős szorongás, amely akadályozza a nyelvtanulást. Ennek az állapotnak a megváltoztatásához **terápiás környezetre** van szükség. Olyan biztonságos, megnyugtató, elfogadó légkörre, amelyben a csoport tagjai bíznak egymásban és a tanárban, mernek hibázni, a tanár partner, aki hozzásegíti a diákot a tudáshoz, stratégiát nyújt a tanuláshoz és megérti szükségleteiket. A fizikai környezet pedig barátságos, otthonos, nem emlékeztet a hagyományos iskolára.

Mit jelent a tanulás és a csoport?

Ahhoz, hogy egy diszlexiás hallgató sikereket érjen el a nyelvtanulásban, meg kell tapasztalnia, **hogyan képes nyelvet tanulni**, vagyis a **terápia** nem más, mint **maga a tanulás**. Ennek színtere pedig a csoport, a közösség, amelyből mindig is kirekesztve érezte magát, soha nem tapasztalta meg a **tanulást, mint közösségi élményt**.

Milyen legyen a csoport?

A csoport összeállításánál fontos a létszám, és érdemes figyelembe venni néhány egyéb szempontot is. Négyfős kiscsoportokat tanítunk. A 4 fős csoport már sokféle izgalmas beszédhelyzet, feladat megoldására alkalmas, mégis elég kicsi ahhoz, hogy kellő egyéni figyelem jusson mindenkire. Jól működhet egy diszlexiás csoport, ha különböző korosztályú, képzettségű tagokból áll, és az sem okoz gondot, ha a tagoknak nem azonosak az erősségeik és gyengeségeik. Ezek jól kiegészíthetik egymást. Fontos azonban, hogy a tanulás tempója hasonló legyen. Tapasztalatom szerint nem mindenki integrálható csoportba, ám jóval nagyobb azoknak a száma, akik igen.

Hogyan csökkenthetjük a felnőtt diszlexiás nyelvtanulók szorongását és növelhetjük önbizalmukat?

A hozzánk kerülő hallgatók jelentős hányada azért jelentkezik, mert a diplomája megszerzéséhez szüksége van a **nyelvvizsgára**. Ha a gyanújelek indokolják, arra biztatom a hallgatókat, hogy vegyenek részt vizsgálaton. Nagy **megkönnyebbülést okoz egy diagnózis**, és nemcsak azért, mert megúszhatja a nyelvvizsgát, hanem azért, mert magyarázatot adhat korábbi iskolai kudarcaira is. Rájön, hogy nem „hülye”, csak diszlexiás. Ez olyan felszabadító, hogy sokszor nemhogy abbahagyja a nyelvtanulást, hanem ilyenkor jön meg igazán a kedve. A nyelvvizsgán érvényesíthető kedvezmények is pozitívan befolyásolják a készülést, és csökkentik a szorongást.

A **tanulási önismeret** alapvető kiindulópont az önálló, sikeres nyelvtanulóvá váláshoz. A tanfolyam elején felmérjük a hallgató eddigi nyelvtanulási stratégiáit, tanulási stílusát. A kurzus során rendszeresen visszajelzést kérünk a tapasztalatokról, esetleges nehézségekről. Az év végén pedig írásbeli és szóbeli önértékelést kérünk mindenkitől, melyre a hallgatók egyénre szabott tanári visszajelzést kapnak.

A **tanulási módszerek** tanítása fontos eleme a nyelvtanfolyamnak. Azzal, hogy a hallgató kiválaszthatja magának a számára leghatékonyabb módszereket, nagyobb kontrollt érez a nyelvtanulás felett, **önállóbbá válik**, csökken a szorongása. Fontos, hogy a hallgatók nyelvtanulói szerepükön kívül bemutathassák **személyiségük más oldalát is**, pl. hobbiikat, egyéb tevékenységeiket.

Összefoglalás

A diszlexiával élő felnőttek korábban sok kudarcot éltek át a tanulással, nyelvtanulással kapcsolatban. Alapvetően fontos az az érzelmi környezet, amelyben tanítunk: elsősorban a tanárral való kapcsolat, de a csoporttársakhoz fűződő viszony is meghatározó. Jelentősége van a fizikai környezetnek is. Az iskolai környezetben, közösségben folyamatos megkülönböztetésben volt részük. Ahhoz, hogy visszaszerezzék a motivációt a nyelvtanuláshoz és sikeressé váljanak benne, meg kell tapasztalniuk a tanulás képességének élményét, és azt, hogy egyenértékű tagjai egy tanulóközösségnek. Így megélhetik a tanulást, mint közösségi élményt. Ezért egy biztonságos kiscsoport fontos eszköze a diszlexiás felnőttek nyelvtanulásának.

Felhasznált irodalom:

Rosemary Scott: Dyslexia and Counselling (Whurr Publishers Ltd., 2004)
Csizér-Holló-Károly: Dinamikus csoport, dinamikus tanulás (Tinta könyvkiadó, 2011)
Judit Kormos & Anne Margaret Smith: Teaching Languages to Students with Specific Learning Differences (MM Textbooks, 2012)

Czenner Júlia

A diszlexiás hallgatók nyelvtanulásának módszertani kérdései

Az első és legfontosabb dolog, hogy különbséget tudjunk tenni a kommunikációs szinten elsajátított nyelv és a vizsgaképes nyelvismeret között. A továbbiakban a vizsgaképes nyelvtanulással kapcsolatban osztok meg információt az kedves érdeklődővel.

Több mint 10 éve tanítok angol nyelvet, és az idő folyamán egyre több olyan tanítvánnyal foglalkoztam, akiknek valamiféle tanulási nehezítettségük volt. A tanulási nehézség legkülönfélébb változataival kellett megküzdeni ahhoz, hogy sikeres nyelvvizsgát telessenek a problémás nyelvtanulók. A leggyakoribbak közül kiemelném az alaki diszgráfia problémáját, mely megnehezíti mind a vizsgázó, mind a vizsgafeladatokat javító tanárok dolgát. Meglehetősen nehéz megbirkózni az egyedi (nem feltétlenül csúnya) írásképpel megoldott vizsgasorokkal, hiszen az olvashatóság a tudás mérésének egyik legalapvetőbb kritériuma lenne.

Szintén komoly gondot okozhat a nem megfelelő szövegértési készség, valamint a hallott szövegértés feladatok során a hallott információ feldolgozásának nehézségei. Nem csak a részképesség zavar, a diszlexia, a diszgráfia, a diszkalkulia okozhat nyelvtanulási nehézségeket, hanem a figyelemzavar és a hiperaktivitás is. Az utóbbi két esetben olyan hibákkal találkozhatunk, mint a jó válaszok rossz helyre való beírása, elkalandozás az íráskészség és a képleírás feladat során. Többször a vizsgázótársak szöszmötölésének figyelmen kívül hagyása okoz gondot, vagy eseten nem tudja megfelelően beosztani a rendelkezésre álló időt a vizsgázó, aki esetenként kicsit hangosabban kezdi motyórászni a feladat megoldással kapcsolatos megjegyzéseit.

A tanulási zavaros vizsgázók sikerének kulcsa a megfelelő segédeszközök (számítógépes szövegszerkesztő, elektronikus szótár), valamint a szükség és az igény szerinti kedvezmények (többletidő, helyesírás értékelés alóli mentesség) biztosítása.

A fentiekben említett segítség igénybevételéhez, megfelelő szakvéleménnyel kell rendelkezni, melyet kiadhat neurológus szakorvos, igazságügyi szakértő, szakértői bizottság (Látásvizsgáló, Hallásvizsgáló, Beszédivizsgáló, Tanulási képességeket vizsgáló, Serdülő- és Felnőtt Diszlexia Központ). A Literacy Portál (www.literacyportal.eu) - felületén ingyenes meggyőződhet arról az érdeklődő, hogy fennáll-e esetében tanulási nehezítettség. Amennyiben részletesebb kiértékelésre van szükség, vagy az akarja megtudni a vizsgázó, hogy a vizsgatípusok milyen

kombinációja eredményezhet sikeres nyelvvizsgát (nyelvtől függetlenül), keressen fel!

A vizsgáló szakembereknek ismerniük kellene, hogy milyen feladatok találhatóak a nyelvvizsgákon, valamint mely készségek alulműködése, mely feladattípusokra hatnak negatívan. Néhány példát az alábbi táblázat mutat be:

Képesség	Mivel áll kapcsolatban	Feladattípus
Munkamemória (központi végrehajtó)	figyelmi mechanizmus; összehangolja a több irányból érkező információ feldolgozását; a később kapott információ megfelelő helyre való beépülését szabályozza	hallott szövegértés; beszédértés
Verbális munkamemória (fonológiai hurok)	verbális ingerek megtartása és feldolgozása	hallott szövegértés; beszédértés; helyesírás
téri-vizuális készség	tájékozódás a szövegben, a feladatlapon, a megoldó kulcs kitöltése során, íráskép	minden feladat érintett
szekvenciális készség	sorrendiség	nyelvtan elsajátítása; összefüggő szöveg felépítése; helyes szórend; ok-okozati összefüggések átlátása; minden feladattípus érintett
szimultán megjegyzés	szótanulás szóképekkel	
hangdiszkrimináció jó helyesírással	figyelmi mechanizmus	minden feladat
hangdiszkrimináció gyenge helyesírással	fonológiai nehézségek	hallott szövegértés; beszédértés; helyesírás
verbális absztrakciós készség (elvonatkoztatás)	szó és jelentés kapcsolata	minden feladat
grafomotoros készség	íráskép; írásbeli munka átláthatósága	írásos feladatok (jobbára fordítás, tömörítés, fogalmazás)
nyelvi megértés	szövegértés	minden feladat érintett
kontextus információ kiválasztása	szövegösszefüggés; ok-okozati tényezők felismerése	minden feladat érintett
releváns információ kiválasztása	lényege és lényegtelen információ kiválasztása	minden feladat érintett (szövegértés; hallott szövegértés; íráskészség)
lassú munkatempó	figyelmi mechanizmus működése	minden feladat érintett
figyelemzavar	figyelmi mechanizmus működése	minden feladat érintett; a rendelkezésre álló idő nem megfelelő beosztása

A vizsgáló szakembernek ismernie kellene, hogy milyen kedvezmények javasolásával tudná a vizsgázó kompenzálni a rész-képesség zavarát. A kedvezményekkel a sikeres nyelvvizsgán kívül önbecsülést és magabiztosságot adhatunk az embereknek, erre példa néhány sikeres tanítványom.

NÉV	NYKP	FOK	TÍPUS	DÁTUM	RÉSZKÉP ZAVAR	KEDVEZMÉNY	hanyadjára
Csaba	Pannon/ITK társalkODO/	B2	Í/Sz	2011 1112 2013	diszgráfia	laptop, 30%idő/külön magnó	1.
Tamás	Pannon	B2	Sz/i	0329 2011	diszgráfia	-/gép, idő	1.
Ákos	ITK-Origo	B2	szóbeli	0513 2012	diszlexia	szóbeli;30%idő,külön terem	1.
Dóra	ITK/Pannon	B2/C1	Í/Sz	0204	diszgráfia	30%idő/többlet idő/laptop	2./3.
Tibor	társalkODO	b2	szóbeli		diszlexia	többletidő/felolvasás	1.
Dóra	pannon	C1	szóbeli	2012 0921 2014	diszlexia	többletidő	1.
Bence	társalkODO	B2	szóbeli	09 2012	figyelemzavar, diszlexia	többlet idő/felolvasás	1.
Barbara	ITK-Origo társalkODO/	B2	szóbeli	1203 2012	diszgráfia	többletidő	1.
Kitti	Pannon	B2	Sz/Í		egyéb	többletidő/nagyobb betűk	1.
Diána	Pannon	B2	írásbeli	2011 0507	diszlexia	30%idő	3.
László	ITK-Origo	B2	szóbeli		nyelvtanulási zavar	különterem	1.
Balázs	Pannon	B2	írásbeli		diszgráfia	30% idő	1.
Csaba	társalkODO	B2	szóbeli		diszlexia	többlet idő/felolvasás	1.
Eszter	társalkODO	B2	szóbeli	2014 09	kever zavar	többlet idő/felolvasás	1.
Dániel	Pannon	B2	írásbeli	2121 024	disztrakulia	többlet idő	1.
Zoltán	társalkODO	B2	szóbeli	2014 0509	Kevert zavar	többlet idő/felolvasás	1.
László	Dexam	B2	írásbbeli		diszgráfia	többlet idő/felolvasás	2.
Flóra	Dexam/TársalkODO	B2	Í/Sz	2013 0126	Figyelem zavar, diszlexia	többlet idő	1.

A hivatalos vizsgálat során kapott szakvélemény birtokában kérelemmel kell fordulni a nyelvvizsgaközpontok igazgatóihoz. Ezt érdemes a jelentkezési határidő és a vizsgadíj befizetése előtt elintézni, hogy elutasítás esetén ne érje kár a vizsgázót. Nem csak a tanulási nehézséggel élő vizsgázók felkészítése során fontos megtudni, hogy milyen csatornán keresztül és milyen módszerrel dolgozzák fel az információt a leghatékonyabban. Ennek ismerete sokkal élvezetesebbé és hatékonyabbá teheti a tanulást. Fontos, hogy a tananyag egymásra épüljön és a haladás módszertana átlátható rendszer szerint működjön. Javallott megmagyarázni a nyelvtani részek fontosságát a kommunikációban, hiszen ha nem tudjuk mire való egy szerkezet és mit lehet vele kifejezni, nehezebben lehet rávenni a nyelvtanulókat a gyakorlásra.

Ismerni kell a különféle nyelvvizsga típusok előnyeit és hátrányait. Az egyik legsúlyosabb hibát akkor lehet elkövetni, ha egy vizsgázóra azért kényszerítünk rá egy vizsgatípust, mert felkészítő tanárként, számunkra az tűnik a legszimpatikusabbnak. A vizsgatípust minden esetben a vizsgázó szempontjai szerint kell összeválogatni. Ennek megfelelően kell elegendő mennyiségű gyakorlófeladatokat biztosítani számukra, valamint az időkorlát betartását is gyakorolni kell.

Az akadálymentes nyelvvizsgáztatás bevezetésével el lehetne kerülni a vészmegoldásként használt nyelvvizsga követelmény alóli mentességek igénylését, főként a diploma átvételéhez. A nyelvvizsga bizonyítvány birtoklása nem azonos a nyelv használatának készségével. A következő linken további információt lehet kapni a nyelvvizsgákkal kapcsolatos akadálymentesítésről (http://www.tani-tani.info/akadalyhozas_es_egyetemes).

Dr. Gyarmathy Évával kidolgoztuk az ideális nyelvvizsgatípust, és a vizsgakörnyezet feltételeit, mely lehetővé tehetné a mentességek kiadásának nagymértékű csökkentését. A tervezett nyelvvizsga megfelel a NYAK követelményeinek, szakvélemény nélkül is biztosít kedvező vizsgakörülményeket, pl. miért ne kérhetné a vizsgázó, szakvélemény nélkül, már a jelentkezési lap leadásakor, hogy a vizsgát papíron vagy számítógépen szeretné-e kivitelezni. Ezt a lehetőséget a Cambridge nyelvvizsga felajánlja, miért ne ajánlhatná fel egy más típusú nyelvvizsga is. A különleges kedvezményeket ezen vizsga kapcsán is csak szakvéleménnyel lehetne igénybe venni, pl. helyesírás értékelés alóli mentesség.

A tervezet szerint a nyelvvizsgát a Digamexam nevű programon keresztül kell megoldani, melyet már a vizsga begyakorlásához is nagyszerűen lehet használni. Egyelőre csak angol nyelvű vizsgákra való felkészüléshez használható.

A program részleteivel és feladataival a <http://www.digamexam.com/program-es-feladatok/> lehet megismerkedni, ugyancsak innen ingyenesen le is lehet tölteni. A programot Alacs Levente, programozó, folyamatosan fejleszti. A feladatok száma folyamatosan kerül feltöltésre, előreláthatóan hetente egy feladatsor minden szinten. Végül, de nem utolsó sorban, nem szabad elfelejteni, hogy a nyelvtanulás időigényes, a tanulási nehézségek pedig tovább nyújthatják a folyamatot. A kitartás elengedhetetlen, és a sikerélményt könnyen lehet szerezni már azáltal is, ha megértünk egy idegen nyelvű filmet, vagy külföldön meg tudjuk érteni magunkat.



Nagyné dr. Schmelczer Erika, szakmai vezető köszöntője



A konferencia közönsége